

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

УДК 330.341.1

Коробка В.М.

здобувач,
кафедра інноваційної
діяльності в АПК
Національного університету
біоресурсів і природокористування
України

Рецензент: Витвицька О.Д.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри інноваційної діяльності
в АПК Національного університету
біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті досліджено процес розвитку інноваційної діяльності підприємств, визначено напрями формування інноваційного підприємницького середовища в аграрному секторі.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний процес, інноваційне підприємницьке середовище, аграрний сектор.

Аннотація. В статье исследован процесс развития инновационной деятельности и предприятий, определены направления формирования инновационной предпринимательской среды в аграрном секторе.

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационный процесс, инновационное, предпринимательскую среду, аграрный сектор.

Abstract. This article explores the development of innovation activity, definition of the business environment for innovation in the agricultural sector.

Keywords: innovation, innovation process, innovative business environment, the agricultural sector.

Постановка проблеми. Інноваційні процеси беруть початок у певних галузях науки, а завершуються у сфері виробництва, завдяки чому здійснюють прогресивні зміни в економіці. Стимулами до запровадження нововведень виступають як суспільні потреби, що впливають із основних цілей народного господарства, так і результати наукових досліджень і розробок, зарубіжний прогресивний досвід галузі, технології та організації виробництва, сучасних форм господарювання. До розробки і впровадження інноваційної

ринкової економіки спонукає конкуренція. Відставання в інноваційних процесах негативно впливає на ефективність і конкурентноздатність підприємства і навіть може призвести до банкрутства.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Роль і місце інноваційного підприємництва в розвитку економіки розглядалися в працях багатьох науковців. Серед інших виділяються роботи М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера, П. Самуельсона, Е. Долана і Д. Ліндая, Р. Арона. В працях названих авторів вперше підприємництво було безпосередньо пов'язано з розвитком технології, нововведеннями і економічним ростом. Серед сучасних вчених питання теорії та практики інноваційного розвитку економіки, становлення інноваційного управління та підприємницької діяльності досліджували С.А. – Володін, В.М. Геєць, Г.М. Добров, М.Ф. Кривков, М.Ф. Бабієнко, М. М. Малік.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процесу розвитку інноваційної діяльності підприємств, визначено напрями формування інноваційного підприємницького середовища в аграрному секторі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науковцями обґрунтовано ряд техніко-економічних засад розвитку підприємництва, з яких ми виділили три. По-перше, зміни в технології – це найважливіший компонент економічного розвитку. По-друге, підприємцю належить вирішальна роль у пошуку і реалізації нових ринкових можливостей, нових ідей і но-

вих напрямків діяльності, створенні нових, невідомих досі, приборків, в оволодінні технологією застосування перспективних ресурсів, у знаходженні нових сфер застосування капіталу, у зародженні і розвитку нових галузей виробництва. По-третє, підприємництво, хоча і є одним із основних факторів економічного росту, його орієнтація на нові можливості відчувається незалежно від ресурсів, що є наявними в даний момент.

Поль Самуельсон (1915) підприємництво пов'язує з новаторством, а сам підприємець є людиною з оригінальним мисленням, яка добувається успішного впровадження нових ідей [1].

Американські вчені Е. Долан і Д. Ліндай під поняттям підприємництва розуміють процес пошуку нових способів виробництва, відхід від попередніх обмежень, відкритість, прагнення до нових перспектив, динамічний процес руйнації встановленого рівня виробництва, пошук нових каналів реалізації, наголошуючи тим самим на ролі особистості підприємця, її новаторських функціях [2]. Американський економіст Вільям Ростоу (1916) зазначав, що серед чинників економічного зростання важливу роль відіграватиме схильність людей до інновацій та матеріальних удосконалень. Французький теоретик постіндустріального суспільства Раймон Арон (1905-1983) відзначав, що притаманне суспільству раціоналізаторство супроводжуватиме дух науковості, прогресу, економічного розвитку та демократії [3, 4].

У доробку зарубіжних вчених є ряд методологічних підходів до систематизації підприємницьких структур інноваційного типу. За призначенням використання результатів діяльності: інноваційні – для розвитку виробництва; венчурні – пошукова діяльність, пов'язана з підвищеним ризиком і спрямована на отримання нових знань, матеріалізацію нових ідей; надання послуг виробничим структурам (консалтингові фірми) та інші [1, 2, 3, 5].

Дослідження зазначеного кола проблем дали підстави для таких висновків: поперше, диференціація інноваційних підприємницьких структур має локальний характер; по-друге, такі класифікації характеризують в основному еволюційно сформовану ситуацію в сфері зарубіжної підприємницької діяльності. Важливо виявити й реалізувати потенціал підприємницької діяльності на всіх етапах наукової та науково-дослідної роботи. По-третє,

широко відомі в зарубіжній економічній літературі засади й принципи, які сприяють активізації підприємницької діяльності в інноваційній сфері, можуть бути частково використаними при розробці концептуальних положень функціонування таких структур. Основне завдання полягає у визначенні можливостей розвитку підприємництва на різних етапах наукової та науково - дослідної діяльності. Підприємництво як вид господарської діяльності найбільш ефективно функціонує в ринковому середовищі. Тому необхідно дослідити, на яких стадіях формування нових знань і використання їх у народному господарстві розвиток підприємництва може набути найбільшого поширення і забезпечити позитивний вплив на піднесення економіки, задоволення потреб споживачів.

Інноваційна діяльність є складовою виробничо-господарської діяльності підприємства, зорієнтованою на оновлення і вдосконалення його виробничих сил і організаційно-економічних відносин.

Результатом інноваційної діяльності є інновація, а запровадження їх у господарську, підприємницьку діяльність визначається нововведенням.

Інновації розділяються на внутрішні – для інноваційних підприємств і зовнішні. Внутрішній стимул інноваційної активності – необхідність заміни застарілого обладнання з метою підвищення конкурентоспроможності продукції інноваційного підприємства на ринку. За нерозвиненості ринкових відносин, тим більше в умовах економічної нестабільності або й кризи, вирішальним стимулом до інновацій можуть виступати стимули зовнішнього характеру, зумовлені економічною політикою держави.

Новаторами (генераторами інноваційної ідеї) можуть виступати індивідуальні винахідники, наукові колективи і науково-дослідні організації. Інноваційні ідеї можуть мати різне походження. Джерелами таких ідей виступають:

- рівень інновацій;
- реакція ринку;
- розвиток аграрного виробництва;
- результати наукових досліджень;
- дії конкурентів.

Стосовно підприємства новатори можуть розглядатися, як:

- незалежні зовнішні (винахідники, ВНЗ і т.п.);
- галузеві (галузеві НДІ, КБ і т.п.);
- внутрішні (винахідники, лабораторії

і т.п.) [1].

Цінність інновації можна визначити за такими критеріями, як новизна, рівень корисності, економічна ефективність та швидкість повернення залучених коштів.

Підприємства, що використовують інноваційний підхід до свого функціонування і розвитку, вирішують окремі завдання:

- постійне оновлення асортименту продукції та послуг;
- оновлення і створення нових виробничих систем;
- підвищення ефективності виробничо-збутової діяльності передусім через підвищення продуктивності праці персоналу і зниження витрат;
- розроблення і реалізація стратегії на основі концентрації зусиль і ресурсів на найперспективніших напрямках розвитку техніки, технології, потреб тощо;
- підпорядкування діяльності всіх підрозділів виробничих систем режиму складного відтворювального процесу нововведень;
- поєднання гнучкості та адаптивності дрібносерійного виробництва з високою

ефективністю, низькими витратами і високою продуктивністю масового виробництва.

Враховуючи характеристику підприємства Й. Шумпетера та інших економістів, можна виділити такі найважливіші його функції: інноваційну, організаційну, виробничу.

Інноваційна функція -сприяння процесу продукування нових ідей (технічних, організаційних, управлінських тощо), здійснення дослідно-конструкторських розробок, створення нових товарів і надання нових послуг тощо.

Організаційна функція - впровадження нових форм і методів організації виробництва;

Виробнича функція - найефективніше використання сировинно - ресурсних, техніко-технологічних, матеріальних, фінансових, інформаційних та ін. ресурсів.

За фактором новаторства виділяють два види підприємницької діяльності: інноваційне підприємництво та венчурне підприємництво.

Інноваційне підприємництво передбачає

Рис.1. Класифікація аграрних підприємств інноваційного спрямування.

діяльність щодо економічної реалізації нововведень в різних сферах економіки, включаючи організацію та управління. Різновидом інноваційного підприємництва є венчурне (ризиковане) підприємництво. Це діяльність по розробці і комерційному використанню результатів науково-технологічних нововведень.

Щодо нових знань як найбільш ефективних інновацій, імовірність їх виникнення в сільському господарстві досить незначна. Можна виділити чотири типи організації нововведень:

1) базові розробки. Такий тип нововведень гарантує в разі успіху безумовне лідерство при високому ступені ризику;

2) творча імітація. Підприємницька діяльність може ґрунтуватися на ініціативному наступаючому запозиченні (імітації) нововведень.

3) спеціалізоване виробництво. Орієнтація націлена на контроль невеликої частини ринку за рахунок вузької спеціалізації;

4) диверсифікація виробництва. Постійний пошук нових видів ринків.

В сільськогосподарських підприємствах починають розвиватися переважно останні три типи організації нововведень. Базові розробки присутні в наукових установах, дослідних господарствах. Практично в кожному підприємстві можна знайти свій особливий продукт, напрямок виробництва стратегічно зорієнтований на ринок.

Демографічні зміни на базі соціально-економічних перетворень в аграрній сфері стали джерелом інновацій - нових форм організації підприємницької діяльності (рис.1.).

Тип нововведень залежить від фази розвитку економіки. Американські вчені довели, що на початкових стадіях розвитку економіки формується малий бізнес. На стадії ранньої індустріалізації цей процес поєднується з пізнім запозиченням інновацій. В сільському господарстві України слід створювати умови для розвитку всіх організаційних форм нововведень, постійно беручи до уваги, що функція новаторства найбільш притаманна підприємству.

Інноваційна функція підприємництва дає змогу простежити межі між підприємцями і виробниками, між підприємницькими і непідприємницькими організаційними структурами. Критерієм віднесення організацій до підприємницьких є нововведення в техніці, технології,

організації, управлінні незалежно від розмірів організації і терміну створення.

Через відсутність новаторства до підприємницьких не можна відносити всі особисті підсобні господарства населення, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції, хоча вони є приватними за формою власністю і малими за розмірами.

Для розвитку недостатньо мати фінансовий, матеріально - технічний, людський ресурс. Підприємства, в яких інноваційна спрямованість не є основою функціонування, можуть отримувати прибуток певний час, але можуть втратити власний високий конкурентоспроможний рівень достатньо швидко [5].

До підприємств інноваційного напрямку можна віднести такі сільськогосподарські підприємства, які:

1) запроваджують нові технології вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці, нові породи і сорти, нову техніку, нові форми організації підприємства, виробництва, праці та управління, знаходять нові шляхи збуту продукції;

2) поєднують виробництво сільськогосподарської продукції з іншими видами діяльності, в тому числі переробкою сировини, торгівлею, обслуговуванням, створюючи в результаті нові продукти, послуги, відкриваючи нові ринки;

3) співпрацюють на взаємовигідних умовах із селянськими (фермерськими) господарствами та особистими підсобними господарствами населення;

5) вступають в різні форми об'єднання підприємств з метою запровадження інновацій на основі концентрації капіталу;

6) поглиблюють спеціалізацію, диференціацію виробництва;

В результаті кризового стану, не вдається його подолати не тільки колективним, а й приватним формам господарювання, зокрема, селянським (фермерським) господарствам.

Інновація вносить зміни у первинну структуру виробничого організму, переводить його у новий стан. Впровадження інновацій відбувається цілеспрямовано, з метою поліпшення функціонування підприємства, тому можна стверджувати, що інновація є цільовою зміною підприємства як системи, завдяки якій створюється новий засіб, призначений для задоволення певної потреби людей.

У разі прийняття рішення про виготов-

лення нового продукту, впровадження нової технології, інших технічних чи організаційних новацій потрібно враховувати їх потенційні можливості, тобто величину вигоди, яку матиме підприємство, реалізувавши інновацію. Потенційні можливості інновації, у свою чергу, залежать від того, на якій стадії життєвого циклу конкретне підприємство прийме рішення про її залучення у свою діяльність.

На відміну від науково-технічної діяльності, інноваційна діяльність не закінчується так званим впровадженням, тобто першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектної потужності нової технології. Цей процес не переривається й після впровадження, бо в міру поширення (дифузії) нововведення вдосконалюється, стає ефективнішим, набуває раніше не відомих споживчих властивостей. Це відкриває для нього інші сфери застосування і ринки, а отже – й нових споживачів.

Для створення інноваційного підприємницького середовища в аграрному секторі потрібно:

* розробити стратегію інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора;

* розробити та прийняти місцеві (на

рівні області, району) програми інноваційного розвитку підприємств аграрного сектора;

* створювати посередницькі структури на кооперативній основі;

* формувати вертикальні інтегровані структури з метою узгодження інтересів всіх учасників різних технологічних стадій процесу виробництва і реалізації продуктів харчування.

Висновки і перспективи подальшого дослідження: Інноваційна стратегія підприємства буде ефективною, якщо будуть відомі закономірності розвитку кожного покоління товарів на кожній фазі життєвого циклу, а також визначено їх тенденції на майбутнє. Високих результатів підприємства можуть досягати лише за систематичного і цілеспрямованого інноваційного підходу, націленого на пошук можливостей, щодо виготовлення і впровадження нових видів товарів, нових виробничих і транспортних засобів, освоєння нових ринків і форм організації виробництва. Це передбачає особливий, новаторський стиль господарювання, в основі якого – орієнтація на нововведення, систематична і цілеспрямована інноваційна діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Активізування інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств: монографія / [Кузьмін О.Є., Князь С.В., Вівчар О.Й., Мельник Л.І.] ; за наук. ред. проф., д-ра екон. наук О.Є. Кузьміна. — Стрий : ТзОВ «Укрпол», 2005. — 250 с.
2. Lundwall B. (Ed.) National systems of innovation: Towards a theory of innovation and interactive learning / Lundwall B. - London: Pinter, 1992.
3. Основи інноваційної діяльності аграрної сфери. Посібник / О.Д.Витвицька, В.А.Скрипниченко, М.М.Кулаєць та ін. — К.: ВЦ «Агрармедіагруп», 2010. — 326с.
4. Шумпетер Й.П. Теория экономического развития. (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Шумпетер Й.П. — М.: Прогресс, 1982. — 455 с.
5. Витвицька О.Д. Механізм реалізації мотивацій інноваційного підприємництва: монографія / О.Д. Витвицька. — К.: Аграр Медіа Груп, 2011. — 320с.